बिलस्य वाणी न कदापि मे श्रुता

Date ____
Page ____

शब्दार्थ

जिस शब्द का लिङ्ग, विभक्ति व वचन के कारण कोई परिवर्तन नहीं होता, उसे अव्यय कहते है।

1 कस्मिन + चित = कस्मिंश्चित = कोई एक
2. इतस्ततः - इधर उधर
3. किञ्चित + अपि = किंचितपी
4. सूर्यास्तसमये = सूर्य + अस्त + समये
5) क्षुदार्थः = क्षुदा + अर्थः
6) कः + अपि = कोऽपि
7) अत्र + एव = अत्रैव
8) ~~परिश्रम~~ नि + गुहः = निगुहः
9) तद् + अहम = तदहम
10) आह्वान + अकथेत = आह्वानंकथेत
11) अन्ये + अपि = अन्येपी।
12) श्रृगालः + अपि = श्रृगालपी
13) इमम + अपठत = इमम पठत

त्त = त्त

Date
Page

अभ्यासः

१. एकपदेन उत्तरं लिखत।

(क) सिंहस्य नाम किम्? खरनखरः
(ख) गुहाय स्वामी कः आसित? दधीपुच्छः
(ग) सिंहः कस्मिन समये गुहाय समीपे आगतः? सिंहः
सुर्यास्तसमये
(घ) हस्तपदादिकाः क्रियाः केषां प्रवर्तन्ते? भयसंत्रस्या
(ङ) गुहा केन प्रतिध्वनिता? उच्च गर्जनेन

३. पुर्ण वाक्येन उत्तरत।

(क) खरनखरः कुत्र प्रतिवसति स्म?
उः खरनखरः कस्मिंश्चीत् वने प्रतिवसति स्म।

(ख) महतीं गुहा दृष्ट्वा सिंहः किम अचिन्तयत्?
उः महती गुहा दृष्ट्वा सिंहः अचिन्तयत - "नूनम् एतस्यां गुहायां रात्रौ कोऽपि जीवः आगच्छत्"

(ग) ~~एतस्मीन~~ श्रृगालः किम अचिन्तयत्?
उ शृगालः अचिन्तयत - "अहो विनष्टोऽस्मि। नूनम् अस्मिन बिले सिंहः अस्तीति तर्कयामी"

(घ) शृगालः कुत्र पलायितः?
उ शृगालः दूरम् पलायितः।

Date
Page

(ङ) गुहासमीपमागत्य शृगालः किं पश्यति?
उः गुहासमीपमागत्य शृगालः पश्यति :- सिंहस्य पदपद्धतिः गुहां प्रविष्टवा, न बहिरागता।

(च) कः शोभते?
उ अनागतं यः कुरुते, सः शोभते।

(4) ~~(क) क्षुधार्तः सिंहः कु~~
रेखांकित पदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत।

(क) क्षुधार्तः सिंहः कुत्रापि आहारं न प्राप्तवान्?
कीदृशः सिंहः कुत्रापि आहारं न प्राप्तवान्?

(ख) दधिपुच्छनाम शृगालः गुहाया स्वामी आसीत्।
किं नाम शृगालः गुहाया स्वामी आसीत?

(ग) एषा गुहा <u>स्वामिनः</u> सदा आह्वानं करोति।
एषा गुहा कस्य सदा आह्वानं करोति?

(घ) भयसंत्रस्तमनसां <u>हस्तपादादिकाः</u> क्रियाः न प्रवर्तन्ते।
भयसन्त्रस्तमनसा कीदृषा क्रियाः न प्रवर्तन्ते?

(ङ) आह्वानेन शृगालः <u>बिले</u> प्रविश्य सिंहस्य भोज्यं भविष्यति।
आह्वानेन शृगालः कुत्र प्रविश्य सिंहस्य भोज्यं भविष्यति?

Date ______
Page ______

5) घटना क्रमानुसारः वाक्यानि लिखत ?।

(क) गुहाय स्वामी दधिपुच्छः नाम सिंह शृगालः समागच्छत्।
(ख) सिंहः एकां महति गुहां दृष्ट्वा अपस्यत्।
(ग) परिभ्रमन् सिंहः क्षुधार्तो जातः।
(घ) दूरस्थः शृगालः रव कर्तुमारब्धः।
(ङ) सिंहः शृगालस्य आह्वानमकरोत्।
(च) दूरं पलायमानः शृगालः श्लोकमपठत्।
(छ) गुहायं ~~स्वामी~~ कोऽपि अस्ति इति शृगालस्य विचारः।

(ग), (ख), (क), (छ), (घ), (ङ), (च)

6) यथानिर्देशमुत्तरत।

(क) 'एकां महतिं गुहां दृष्ट्वा सः अचिन्तयत्' अस्मिन् वाक्ये के विशेषणपदानि, संख्या सह पदानि अपि लिखत्।
उः द्वय विशेषणपदानि, "एकां", "महतिं"।

(ख) 'तदहम् अस्य आह्वानं करोमी।'- अत्र 'अहम्' इति पदं कस्मै प्रयुक्त?
उः शृगालयो:

(ग) 'यदि त्वं मां न आह्वयसि" अस्मिन् वाक्ये कर्तृपदं किम्? त्वं

Date
Page

(घ) 'सिंह पदपद्धतीः गुहायां प्रविष्टा दृश्यते' अस्मिन् वाक्ये क्रिया पदम् किम्?

उः दृश्यते

(ङ) 'वनेऽत्र संस्थस्य समागता जरा' अस्मिन वाक्ये अव्यय पदं किम्?

उः अत्र

7) मञ्जुषातः अव्ययपदानि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत्

[कश्चन, दूरे, निचैः, यदा, तदा, यदि, तर्हि, परम, च, सहसा].

एकस्मिन वने कश्चन व्याधः जालं विस्तीर्य दूरे स्थितः। क्रमशः आकाशात् सपरिवारः कपोत राजः निचैः आगच्छत। यदाः कपोतः तण्डुलान अपश्यन् तदा तेषां लोभी जाता। परं राजा सहमतः नासित। तस्य युक्त आसित, तर्हि वने कोऽपी मनुष्यः नास्ति। कुतः तण्डुलानाम सम्भवः? परम राज्ञः उपदेसम् अस्विकृत्य तण्डुलानाम खादितु प्रावृतः जाले च निपतितः। अतः "सहसा विधीत, न क्रियम्"।